

Energiearmoede: de stap naar middellange-termijnbeleid

Halfjaarlijkse monitoring bij gemeenten over de uitvoering van energiearmoedebeleid

Tweede editie – Mei 2023

- Inleiding: halfjaarlijkse monitor
- Gemeenten aan het woord: meerkeuzevragen
- Gemeenten aan het woord: open vragen
- Reflectie op de resultaten

Samenvatting

- TNO heeft een enquête gehouden onder 133 beleidsmedewerkers in 105 gemeenten over de uitvoering van energiearmoedebeleid.
- Resultaten tonen een brede behoefte aan **nationale visie, doelen, en regie** op het gebied van energiearmoede; gebrek hieraan vormt direct of indirect een knelpunt voor gemeenten in hun stap naar een middellange termijn aanpak.
- De rollen en verantwoordelijkheden van de gemeente zijn iets duidelijker geworden; die van provincies, het Rijk, en woningcorporaties **blijven onduidelijk**.
- Diverse knelpunten die in November 2022 werden aangemerkt als 'op korte termijn aan te pakken' zijn nog niet opgelost.
- Er is behoefte aan repliceerbare '**slimme beleidsoplossingen**' voor conflicten rondom privacy, staatssteun, en natuurwetgeving en daarnaast betere afstemming van regelingen uit afzonderlijke domeinen en ministeries.
- In het verlengde hiervan is behoefte aan betere **kennisdeling** tussen beleidsmedewerkers over uitvoeringsdilemma's en juridische regelingen.
- De meeste respondenten vinden dat bij woningverbetering energiearme huishoudens **voorrang** zouden moeten krijgen.
- Nationale regie en coördinatie kan bijdragen aan betere afspraken met woningcorporaties, private verhuurders, en eigenaar-bewoners over de **volgorde van woningverbetering**.

Halfjaarlijkse monitor (1)

Sinds het begin van de energiecrisis in 2021 staat het aanpakken van energiearmoede hoog op de politieke agenda.

Uit recent onderzoek van TNO en CBS¹ blijkt dat in 2022 ruim 600 duizend huishoudens energiearm zijn (6.4% van het totaal), zo'n 90 duizend meer dan in 2020. Ze hebben hoge energiekosten, wonen meestal in een huis dat niet goed is geïsoleerd en hebben een laag inkomen.

Financiële compensatiemaatregelen van de overheid hebben een sterk dempend effect (gehad) op de groei van energiearmoede: uit scenario-analyse blijkt dat zonder deze ondersteuning het aantal energiearme huishoudens sinds 2020 verdubbeld zou zijn tot ruim één miljoen huishoudens in 2022.

Ook energiebesparing door huishoudens heeft in het afgelopen jaar gezorgd voor een extra rem op de stijging van energiearmoede (ruim 40 duizend huishoudens).

De relatie tussen energiearmoede en mate van stedelijkheid is U-vormig: het is gemiddeld het hoogst in (zeer) sterk stedelijke gemeenten en in niet stedelijke gemeenten, en het laagst in matig en weinig stedelijke gemeenten².

Gemeenten spelen een centrale rol bij de aanpak van energiearmoede en er wordt een groot beroep op hen gedaan voor de implementatie van nationaal en lokaal beleid.

Het is daarom van groot belang om een vinger aan de pols te houden bij de uitvoering door gemeenten; onze monitor heeft als doel daar aan bij te dragen.

1. TNO (2023) Energiearmoede Nederland 2022 [\[link\]](#)
2. TNO Energiearmoede kaart [\[link\]](#)

Halfjaarlijkse monitor (2)

Uit de **vorige editie** van de monitor bij gemeenten over de uitvoering van energiearmoedebeleid in November 2022 bleek dat energiearmoedebeleid in een stroomversnelling zit³. Gemeenten zetten alle zeilen bij om huishoudens te helpen en doen in korte tijd veel kennis en ervaring op, maar lopen ook tegen knelpunten aan bij de uitvoering.

Voor een aantal knelpunten geven respondenten aan dat ondersteuning vanuit het Rijk al op korte termijn kan bijdragen aan een verhoging van de implementatie-snelheid bij gemeenten: zoals meer capaciteit en middelen, goede voorbeelden en kennisuitwisseling, en regie.

We zagen in de vorige editie dat veel gemeenten zich vooral focussen op de korte termijn, terwijl de aansluiting op een aanpak voor de middellange termijn bij de helft nog ontbreekt.

Respondenten gaven toen aan dat er voor de middellange termijn vooral behoefte is aan duidelijkheid over hoe energiearmoede wordt verankerd in de nationale strategieën voor de energietransitie.

In de deze **huidige editie** van de monitor, in Mei 2023, vragen we daarom specifiek naar de knelpunten en behoeften die gemeenten zien bij het maken van de stap naar middellange-termijnbeleid. Daarnaast peilen we of, en in hoeverre, voortgang en vertrouwen zijn veranderd ten opzichte van vorige keer.

3. TNO (2022) Energiearmoede in stroomversnelling [\[link\]](#)

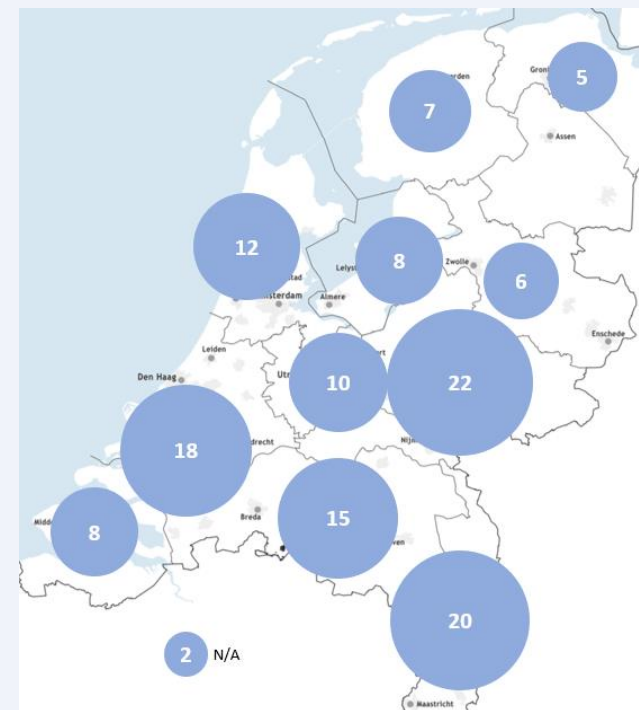
Gemeenten aan het woord: meerkeuzevragen

35 meerkeuzevragen gegroepeerd naar onderwerp:

- **Beeldvorming** over aanpak van energiearmoede
- **Voortgang** binnen eigen organisatie
- **Vertrouwen** in de toekomst
- Ruimte voor **verbetering**
- Concrete **plannen** en afspraken

We vroegen deelnemers aan de enquête naar hun persoonlijke mening en oordeel, vanuit hun professionele expertise, en niet naar de standpunten van hun gemeenten.

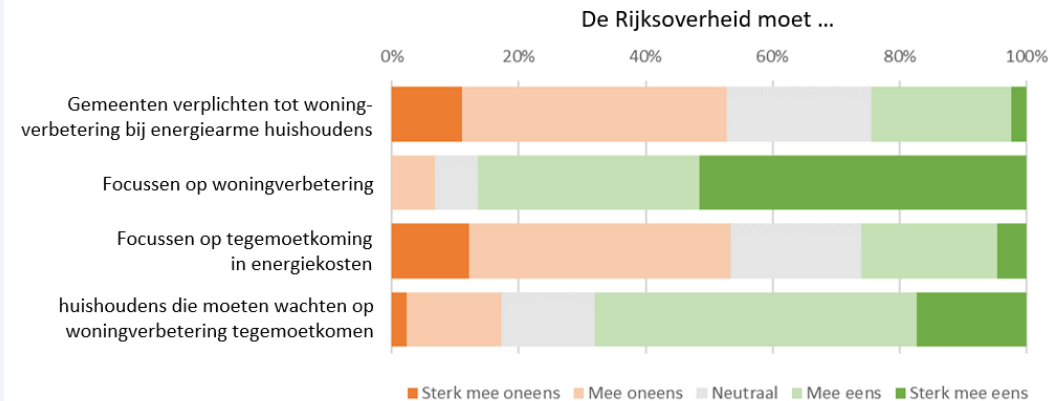
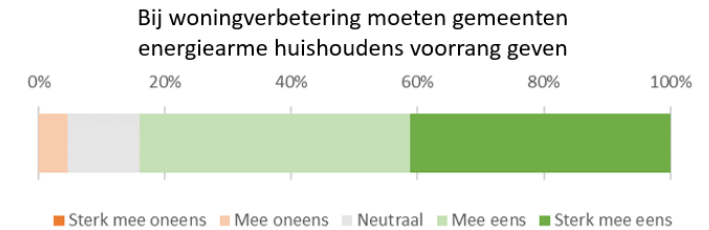
- 133 respondenten uit 105 gemeenten
 - 59 energie- en duurzaamheid, 29 sociaal domein, 1 volkshuisvesting, 44 meerdere thema's
 - 19 respondenten uit 15 grotere gemeenten (G44)
 - 37 respondenten uit de 100 kleinste gemeenten
- De overlap in gemeenten met de vorige editie is 80%

Beeldvorming (1)

- Meer dan 80% van de respondenten vindt dat de gemeente energiearme huishoudens **voorrang** moet geven bij woningverbetering.
- Ruim de helft vindt dat het Rijk gemeenten **niet moet verplichten** tot woningverbetering bij energiearme huishoudens; 25% vindt dat wel.
- Meer dan 80% vindt dat de **focus van het Rijk** moet liggen op woningverbetering, en slechts 25% vindt dat de focus moet liggen op tegemoetkoming in energiekosten.
- Twee-derde vindt dat huishoudens die moeten wachten op woningverbetering een **tegemoetkoming** zouden moeten krijgen.

Mei 2023

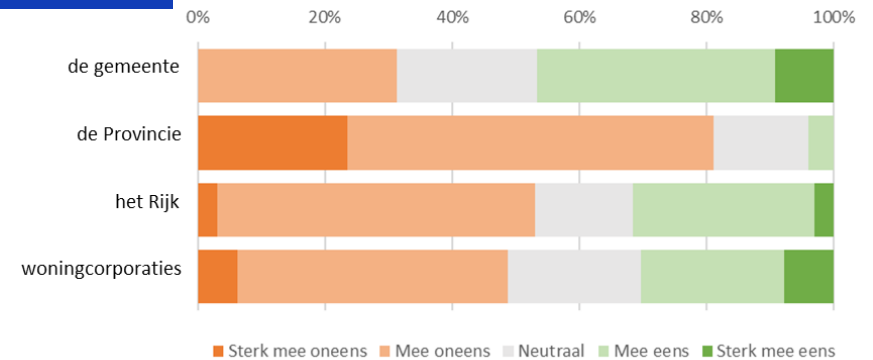

Beeldvorming (2)

- Bijna de helft vindt dat de rol en verantwoordelijkheden van de **gemeente** voor iedereen helder is, terwijl dat in de vorige enquête nog slechts een kwart was.
- Voor 80% zijn de rol en verantwoordelijkheden van de **Provincie** in de aanpak van energie-armoede nog steeds niet helder.
- De helft vindt dat de rol en verantwoordelijkheden van **het Rijk** niet voor iedereen helder is.
- Voor iets minder dan de helft van de respondenten zijn rol en verantwoordelijkheden van **woningcorporaties** niet duidelijk.

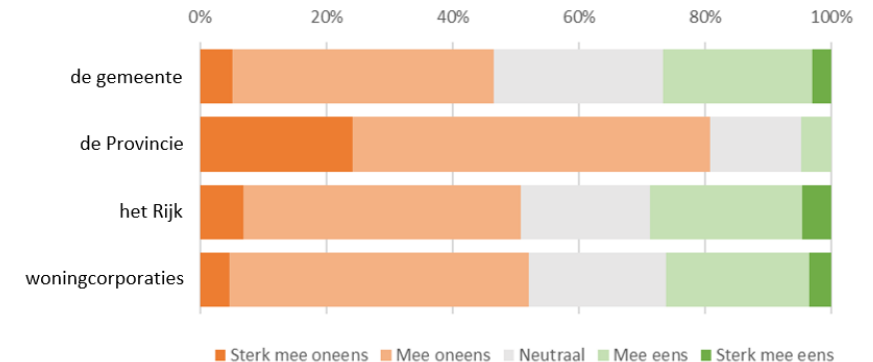
Mei 2023

De rol en verantwoordelijkheden van ... in de aanpak van energiearmoede zijn voor alle betrokkenen helder

Nov 2022

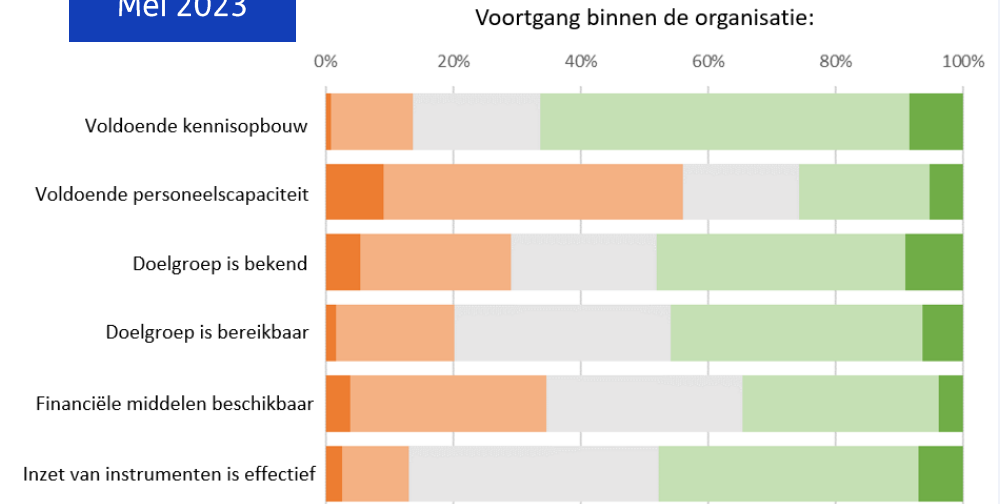
De rol en verantwoordelijkheden van ... in de aanpak van energiearmoede zijn voor alle betrokkenen helder

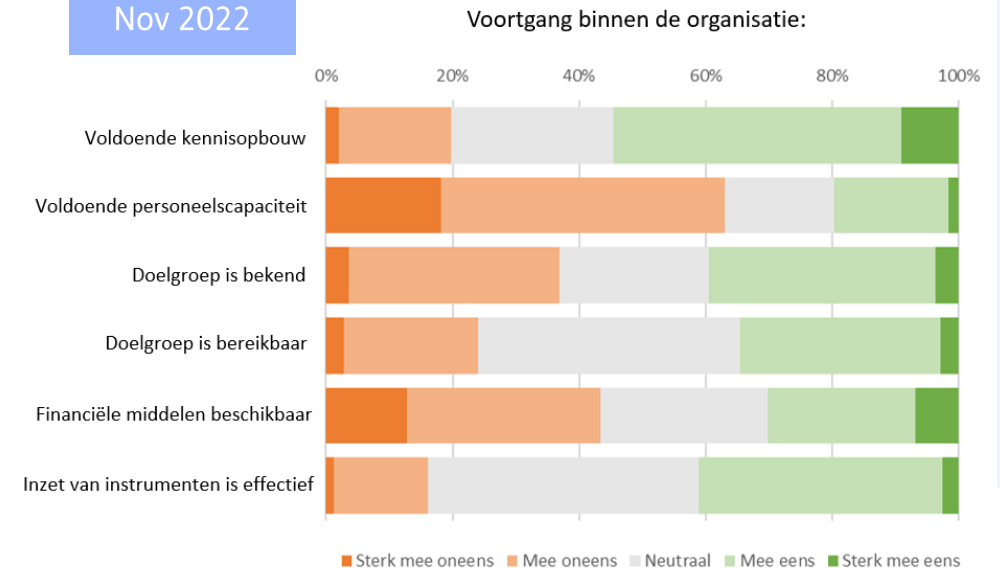
Voortgang

- Gemeenten doen geleidelijk aan meer kennis op, maar houden **gebrek aan voldoende personeelscapaciteit**: slechts 25% vindt het voldoende.
- De helft van de respondenten meent dat in hun gemeente de doelgroep **bekend** is, en iets minder dan de helft ziet de doelgroep als **bereikbaar**.
- Een derde geeft aan dat er onvoldoende financiële middelen beschikbaar zijn; de helft denkt te weten of hun instrumenten effectief zijn.
- De antwoorden in deze Mei 2023 editie schetsen ongeveer hetzelfde beeld als die in de voorgaande vragenlijst uit November 2022.

Mei 2023

Nov 2022

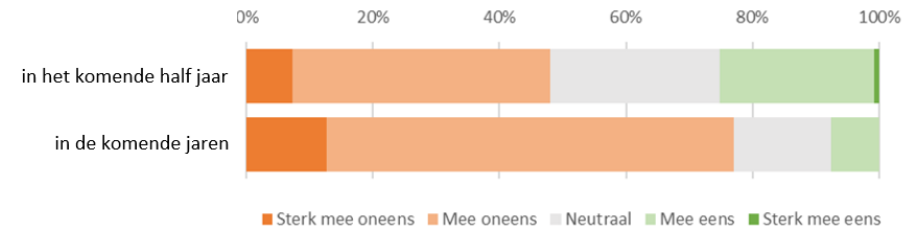

Vertrouwen (1)

- Voor de korte termijn, het komende half jaar, is men iets minder negatief dan in de vorige editie. Hoewel een verdubbeling van het aantal energiearmen is voorkomen door compensatiebeleid en hulp bij besparing, is er toch een zichtbare toename van 90 duizend huishoudens.
- Net als in de vorige editie verwacht driekwart van de ondervraagden dat niet alle huishoudens kunnen worden ontzien in de komende jaren.
- NB: door in de vraagstelling ‘vrijwel alle huishoudens’ op te nemen is er een vrij negatieve response te verwachten.

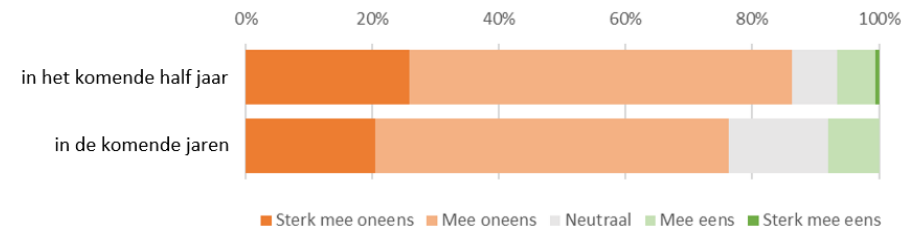
Mei 2023

Ik heb er vertrouwen in dat bij vrijwel alle huishoudens de sociale en financiële problemen beperkt blijven ...

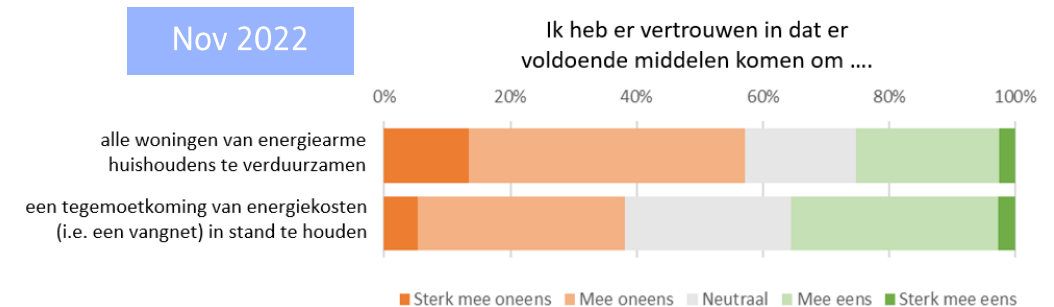
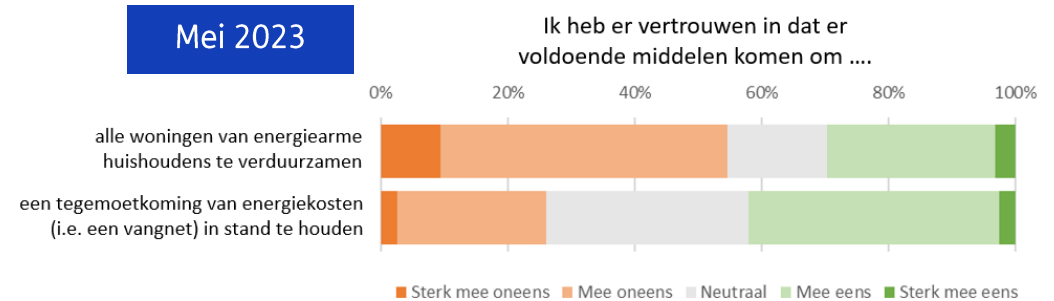
Nov 2022

Ik heb er vertrouwen in dat bij vrijwel alle huishoudens de sociale en financiële problemen beperkt blijven ...

Vertrouwen (2)

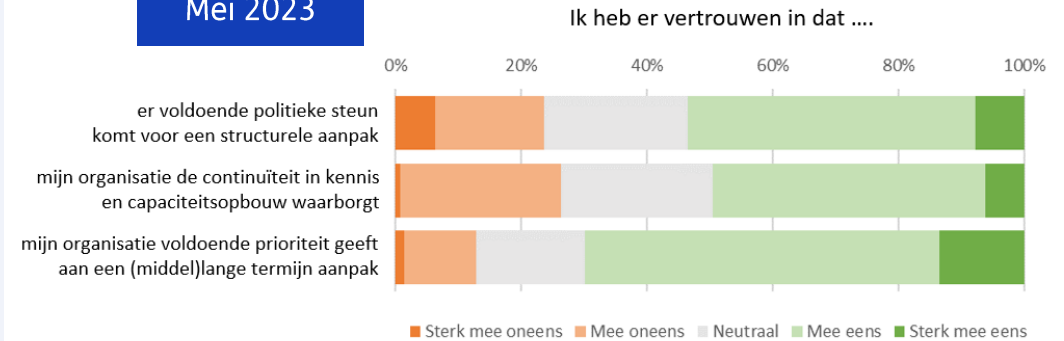
- Ruim de helft van de respondenten meent dat er niet voldoende middelen kunnen worden gemobiliseerd om alle woningen van energiearme huishoudens op termijn te verduurzamen.
- Circa 40% verwacht dat er voldoende middelen komen om een vangnet in stand te houden; i.e. een tegemoetkoming in de vorm van een prijsplafond of toeslag.
- Het beeld is vrijwel gelijk aan dat in de vorige editie.

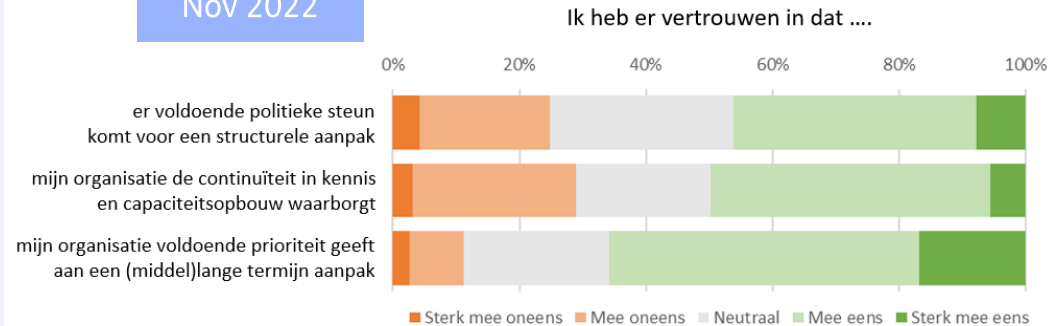
Vertrouwen (3)

- De helft van de respondenten heeft vertrouwen in voldoende politieke steun voor een structurele aanpak en twee-derde verwacht voldoende prioriteit voor een (middel)lange termijn aanpak.
- Ongeveer de helft vertrouwt erop dat hun gemeente continuïteit in kennis en capaciteitsopbouw kan waarborgen.
- In grote gemeenten (n=19) heeft een groter deel van de respondenten **geen vertrouwen** in steun, prioriteit, en continuïteit, dan in kleine gemeenten (n=37).

Mei 2023

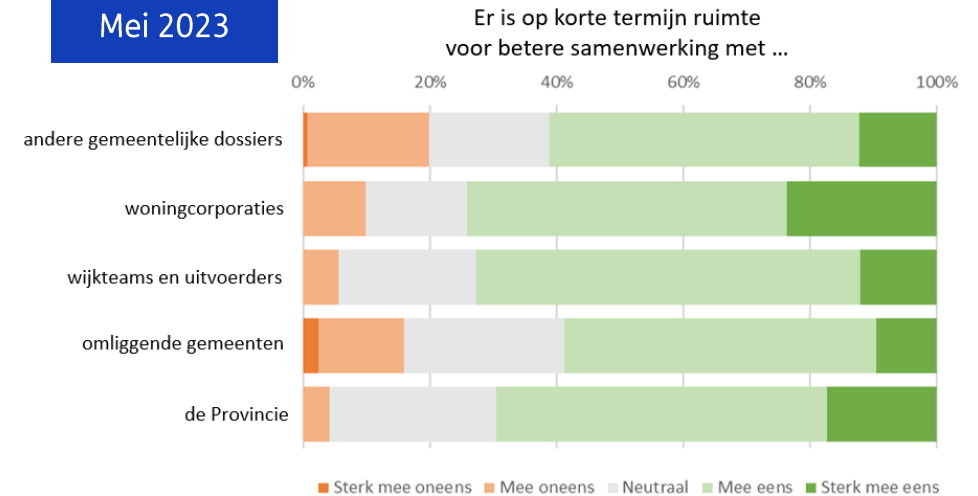
Nov 2022

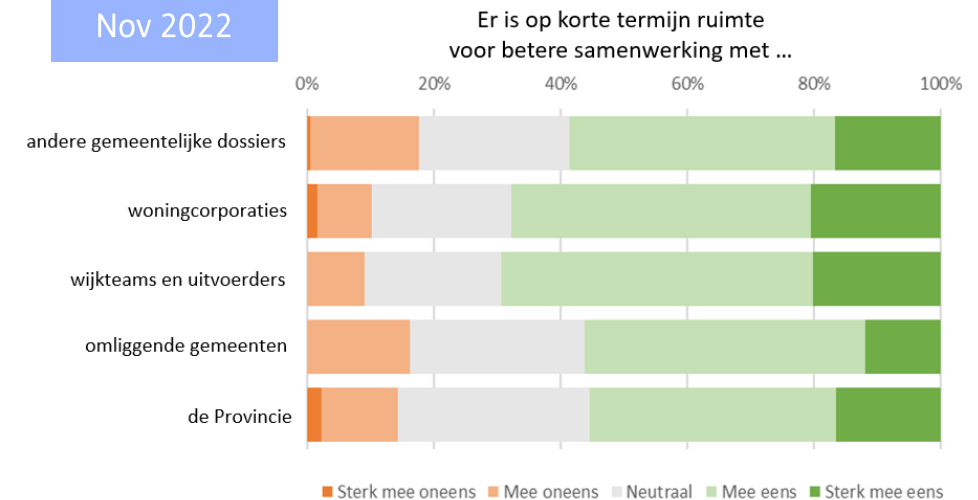
Ruimte voor verbetering (1)

- Meer dan de helft van de ondervraagden vindt dat samenwerking beter kan - op korte termijn en met alle genoemde belanghebbenden.
- Onder respondenten uit grote gemeenten (n=19) is volgens een overgrote meerderheid betere samenwerking mogelijk met andere gemeentelijke dossiers, woningcorporaties, en wijkteams en uitvoerders.
- Het algemene beeld (n=133) bij deze antwoorden is ongeveer hetzelfde als bij de vorige editie uit November 2022.

Mei 2023

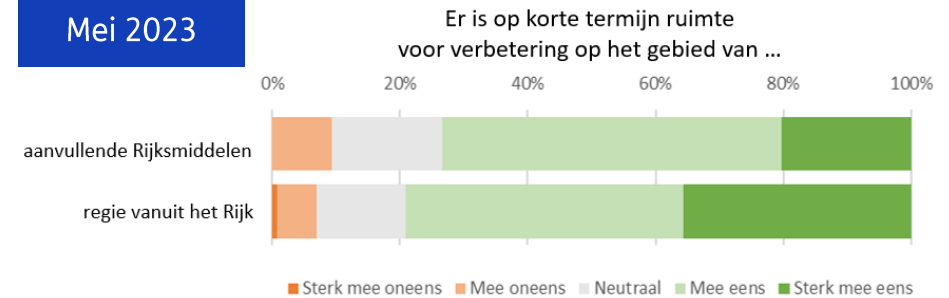
Nov 2022

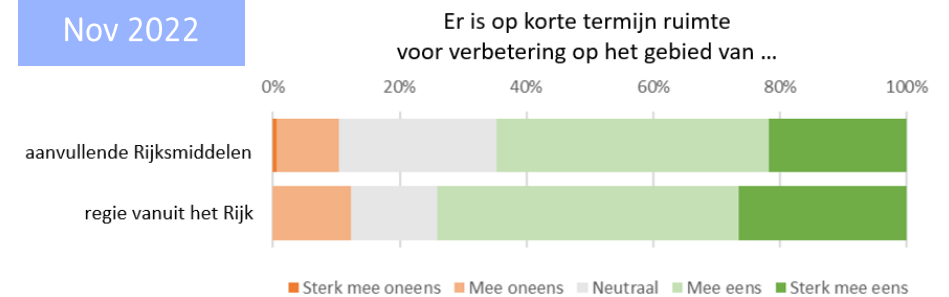
Ruimte voor verbetering (2)

- Ongeveer drie-kwart van de respondenten zou aanvullende Rijksmiddelen willen. 80% wil meer regie vanuit het Rijk.
- Op één na alle respondenten uit grote gemeenten (n=19) willen meer middelen en meer regie. In kleine gemeenten (n=37) wil iets meer dan de helft meer middelen en/of meer regie.

Mei 2023

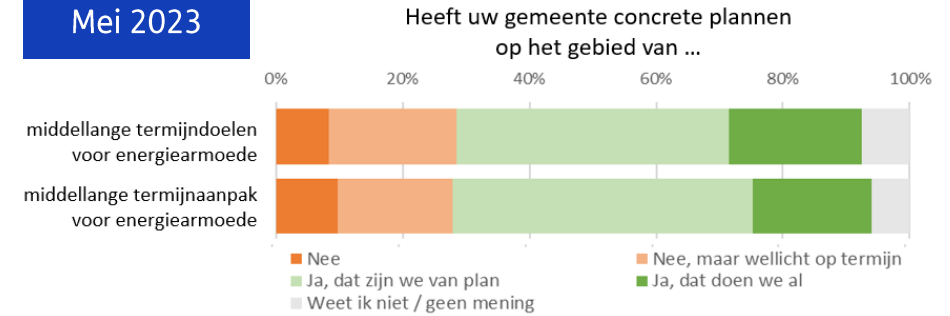
Nov 2022

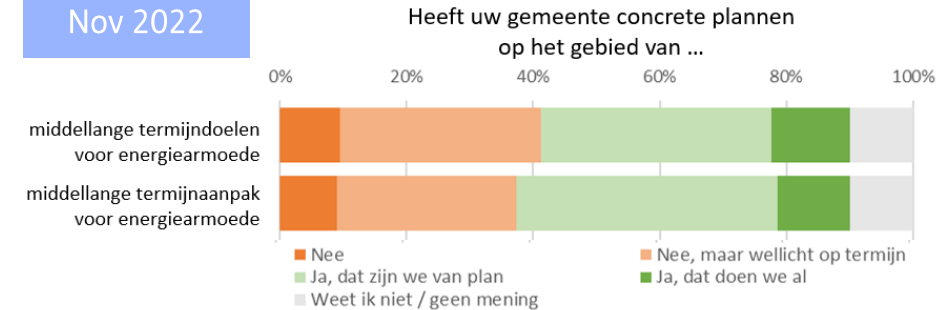
Concrete plannen (1)

- De meerderheid van de ondervraagden heeft concrete plannen op het gebied van middellange termijn doelen en aanpak, of is dit van plan.
- Respondenten uit kleine gemeenten (n=37) geven iets vaker aan dat ze **geen** middellange termijn doelen en aanpak verwachten; Respondenten uit grote gemeenten (n=19) iets vaker dat ze dat **wel** verwachten.

Mei 2023

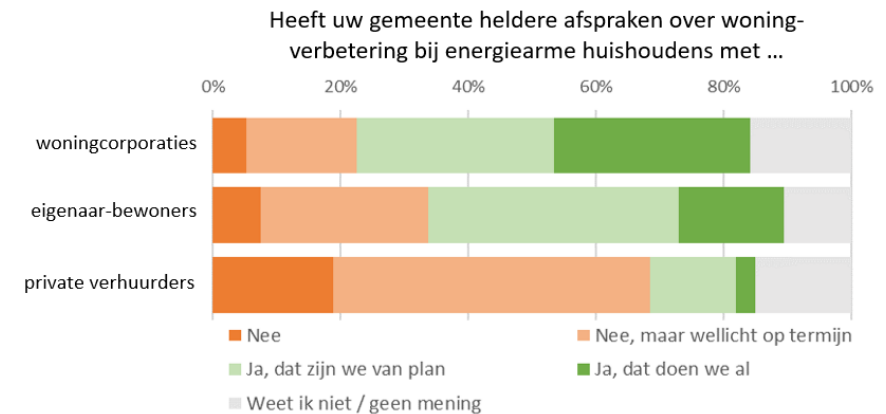
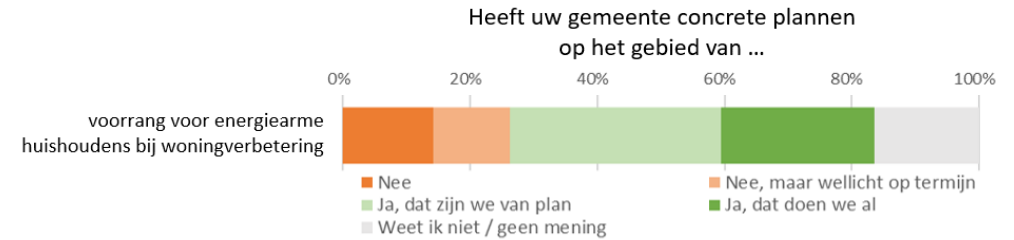
Nov 2022

Concrete plannen (2)

- De meerderheid van de ondervraagden geeft aan dat hun gemeente energiearme huishoudens **voorrang** zou willen geven bij woningverbetering, of dat al doet.
- Circa 30% heeft heldere afspraken met **woningcorporaties** en nog eens een-derde is dat van plan.;
- Een-derde van de gemeenten heeft geen heldere afspraken met **eigenaar-bewoners**;
- Twee-derde van de gemeenten heeft geen heldere afspraken met **private verhuurders**.
- Ter vergelijk⁴: twee-derde (68%) van de energiearme huishoudens woont in een corporatiewoning. Bijna 20% huurt van een particuliere eigenaar, en ongeveer 12% heeft een koopwoning.

Mei 2023

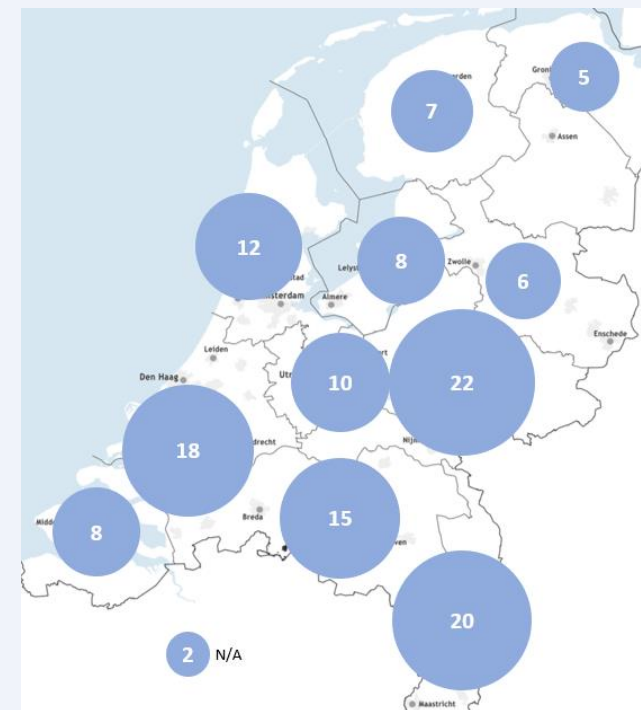
4. TNO (2023) Energiearmoede Nederland 2022 [\[link\]](#)

Gemeenten aan het woord: twee open vragen

1. Als u naar de komende twee tot vijf jaar kijkt, wat zijn dan de belangrijkste **knelpunten** die u belemmeren in het effectief koppelen van de korte- en middellange-termijn aanpak van energiearmoede?
2. Welke **ondersteuning** in de vorm van Rijksbeleid en/of welke **informatie** heeft uw gemeente nodig voor het effectief koppelen van korte- en middellange-termijnaanpak van energiearmoede ?

We vroegen deelnemers aan de enquête naar hun persoonlijke mening en oordeel, vanuit hun professionele expertise, en niet naar de standpunten van hun gemeenten.

- 133 respondenten uit 105 gemeenten
 - 59 energie- en duurzaamheid, 29 sociaal domein, 1 volkshuisvesting, 44 meerdere thema's
 - 19 respondenten uit 15 grotere gemeenten (G44)
 - 37 respondenten uit de 100 kleinste gemeenten
- De overlap in gemeenten met de vorige editie is 80%

1. Knelpunten: ambtelijke capaciteit

- Het vaakst genoemde knelpunt voor gemeenten om de stap te maken naar een middellange-termijnaanpak is **beperkte ambtelijke capaciteit**.
- Gemeenten krijgen meermaals de opdracht om Rijksmiddelen voor energiearmoede snel en goed te besteden, waarbij de **link met de middellange termijn** van ondergeschikt belang lijkt.
- Door beperkte capaciteit heeft men niet de rust om na te denken over strategie en richting.
- De diversiteit aan – soms tegenstrijdige – regelgeving zorgt voor een hoge werklast.

“Onze grootste uitdaging zit hem er nu in om de middelen die we hebben ontvangen, om te zetten in uitvoering. Dat vraagt om opschaling in de organisatie. Daarvoor zijn we nu aan het werven, maar blijkt een knelpunt te zijn want de vijver waaruit we vissen is inmiddels redelijk leeg.”

“Dit was topsport en kun je niet ieder jaar doen zonder met een burn-out thuis te komen liggen. En dan duurt het alleen nog maar langer voordat de inwoners de hulp krijgen die hen toekomt.”

“Ik vraag me af of de lokale aanpak van 750.000 koopwoningen lokaal moet worden georganiseerd. Het gaat in eerste instantie om isoleren, isoleren, isoleren. Het maakt niet uit waar dat huis staat. Nu moeten gemeenten allemaal een isolatieprogramma gaan maken. Dit kost veel schaarse capaciteit. Mijns ziens kan dit beter nationaal worden georganiseerd”

1. Knelpunten: beschikbare middelen

- Veel respondenten zien het **gebrek aan continuïteit en voorspelbaarheid** van beschikbare (SPUK) middelen als het grootste knelpunt.
- Er is veel aandacht voor snelle besteding van Rijksmiddelen aan hulp voor energiearmoede, maar tegelijk worden **onvoldoende middelen** in het vooruitzicht gesteld voor grootschalige isolatie en renovatie.
- Er zijn veel verschillende potjes, elk met hun eigen verantwoordings-eisen. Ondanks de ‘Single Information Single Audit’ kost de verantwoording toch veel tijd.

“Op zich zijn wij heel tevreden met alle middelen en mogelijkheden die we vanuit het Rijk geboden krijgen. Hoewel we nog niet voldoende continuïteit richting de toekomst en oplossingen richting aardgasvrij zien, zijn we ook pragmatisch en gaan we 'gewoon' maar aan de slag met dat wat we nu hebben/krijgen.”

“Het bedrag dat we per woning krijgen is veel te laag om een label G woning naar de isolatiestandaard te krijgen. Dus we kunnen maar 1 of 2 maatregelen uitvoeren: een label G wordt dan misschien een label E. Wat is de gedachte van het rijk daarbij?”

“Geen incidentele middelen maar structurele financiële ondersteuning (NIP is hierin een goed voorbeeld; deze lijn moet worden doorgezet).”

“De slag maken van incidentele compensatiemaatregelen naar een structurele aanpak om energiezuiniger en energieonafhankelijk te worden. Gratis geld is op de korte termijn politiek gezien aantrekkelijk, maar op de lange termijn lost dit effectief niks op.”

1. Knelpunten: doelgroep en aanpak

- **Identificatie** van de doelgroep blijft een grote uitdaging: er is geen dataset met alle huishoudens die energiearm zijn of dreigen te worden; ook vallen sommige huishoudens (net) buiten de regelingen, terwijl ze wel in de problemen raken.
- De doelgroep is deels **moeilijk te bereiken**, te overtuigen, en te helpen; men komt niet achter de voordeur komen en er is veel wantrouwen naar 'de overheid'.
- Het is onduidelijk **welke interventies effectief zijn** en hoe die het best ingericht kunnen worden; er leeft een gevoel dat veel gemeenten 'het wiel opnieuw aan het uitvinden zijn'.

“Het bereiken van de doelgroep is en blijft een lastig verhaal. Wij hebben weliswaar een prima respons op onze acties, maar we bereiken niet iedereen. Er is een wantrouwen naar de overheid.”

“Heel simpele en kloppende communicatie over de relatie tussen energiemaatregelen, geldbesparing en lagere energierekening. Dit wordt namelijk in een deel van de doelgroep nog steeds niet vertrouwd, geloofd of gesnapt.”

“Het liefst krijg ik voorgekauwde activiteiten, beleidskeuzes, aandachtspunten voor aanbesteden etc. [...] Gemeenten moeten zich mijns inziens bezig houden met datgene waar lokale kennis voor nodig is: lokale netwerken aanboren met het oog op welzijnsorganisaties, uitvoerders, lokale politiek en demografie etc., zodat een op rijksniveau voorbereide aanpak lokaal aangepast en toegespitst kan worden.”

“Het zou fijn zijn als er live kennis uitwisselingsmomenten worden georganiseerd zodat gemeenten van elkaars aanpak kunnen leren. Iedereen zit in het zelfde schuitje.”

1. Knelpunten: regie en coördinatie

- Nationaal beleid op energiearmoede wordt als ‘**ad hoc**’ ervaren en het Rijk geeft geen doorkijk naar doelen en richting (en beschikbare middelen) voor de komende jaren.
- Energiearmoede wordt **onvoldoende gekoppeld** aan andere grote thema’s zoals armoedebestrijding, volkshuisvesting, en de energietransitie.
- Er bestaat nog steeds veel onduidelijkheid in welke **taken en verantwoordelijkheden** bij de gemeenten liggen en welke niet.

“Het zou heel fijn zijn als het rijk meer handvatten biedt in plaats van 'geef het geld maar zo snel mogelijk uit aan de inwoners met energiearmoede'.”

“Er is een middellange termijn aanpak nodig van het Rijk en dan kunnen de gemeenten ook beleid ontwikkelingen voor die termijn. Door de huidige werkwijze ontstaan er ook capaciteitsproblemen.”

“Wij kunnen pas concreet lange termijnbeleid gaan opstellen als we weten wat het Rijk wil aanpakken en hoe ze het willen doen. Dit houdt in dat er concrete doelen uitgesproken worden, met deadlines wanneer deze behaald moeten worden. En hier moet dan natuurlijk ook het geld voor beschikbaar gesteld worden om deze doelen te kunnen bereiken.”

“Wij kunnen geen lange termijn aanpak opzetten als we niet zeker weten dat we voor de langere periode een vast geldbedrag hiervoor beschikbaar krijgen waarmee we kunnen werken [...] het is soms moeilijk om een samenhangend verhaal op te zetten.”

“Waar werken we met elkaar naartoe, wanneer zijn we tevreden, wat is de ambitie en waar ligt de lat dan voor gemeenten.”

1. Knelpunten: markt en maatschappij

- Er treden nog steeds **conflicten** op tussen de gewenste aanpak van energiearmoede en regels rondom privacy, staatssteun, en natuurbescherming.
- Huishoudens zijn doorgaans **slecht geïnformeerd** en de diversiteit van regelingen op gemeentelijk niveau kan tot verwarring leiden; hoeveel steun je kunt krijgen en hoe makkelijk dat is, hangt in hoge mate af van waar je woont.
- Men maakt zich zorgen over het toekomstige **krachte op de arbeidsmarkt**.

“Nu moeten wij inzicht krijgen in de energie labels (vaak niet bekend of definitief), koppeling maken met inkomensgegevens en WOZ-waarden. Woningeigenaren weten ook zelf vaak het energielabel niet. De AVG is een zeer belemmerende factor om deze koppeling te maken en een middellange termijn aanpak te ontwikkelen.”

“Kunnen we wel grootschalig de isolatie versnellen, als we tegelijkertijd ons aan de wet Natuurbescherming moeten houden en moeten checken of er beschermde dieren zich ophouden in de spouwmuren en onder de dakpannen van deze woningen?”

“Daarnaast belangrijk dat er meer aandacht komt voor vakmensen. Zorg ervoor dat jongeren en volwassenen aan de slag willen in de bouw en verduurzamingssector. Voldoende menskracht en materialen om alles uit te voeren zijn nu namelijk ook vaak een probleem.”

2. Behoeftte aan ondersteuning en informatie

- Het vaakst genoemd is de behoefte aan meer structurele middelen voor **uitvoeringscapaciteit** en meer middelen voor grootschalige **woningverbetering**.
- Veel respondenten geven aan behoefte te hebben aan een **hogere mate van voorspelbaarheid** van landelijk beleid, bijvoorbeeld door een nationale middellange-termijn visie op energiearmoede met heldere doelen en bijbehorende middelen.
- Er is behoefte aan ‘**slimme oplossingen**’ voor conflicten rondom privacy, staatssteun, en natuurwetgeving; Afstemming van regelingen uit afzonderlijke domeinen en ministeries.
- In het verlengde hiervan is behoefte aan betere **kennisdeling** tussen beleidsmedewerkers over uitvoeringsdilemma’s en juridische regelingen.
- Met name de kleinere gemeenten zijn op zoek naar **meer structuur** in de vorm van goede voorbeelden (bijvoorbeeld over het bereiken van huishoudens), gestandaardiseerde activiteiten, sjablonen, en formats voor regelingen en afspraken.
- Gebrek aan informatie over de doelgroep blijft een punt van zorg; data op postcode-4 niveau is **niet gedetailleerd genoeg**.
- Een deel van de respondenten geeft aan behoefte te hebben aan **toegankelijke subsidieportals en overzichten** (“Een schema van A tot Z met alle regelingen”).
- Meerdere respondenten suggereren dat sommige gemeentelijke regelingen **beter landelijk** kunnen worden georganiseerd.

Reflectie op de resultaten

1. Vergelijking met editie November 2022
2. Reflectie: nationale regie, structuur, en ondersteuning
3. Reflectie: voorrang voor energiearme huishoudens

Vergelijking met editie Nov 2022

Enige terughoudendheid bij de vergelijking van resultaten is geboden: hoewel veel gemeenten in beide edities zijn vertegenwoordigd, kunnen we geen aannames maken over of de antwoorden van dezelfde respondenten komen.

De antwoorden op de **meerkeuzevragen** die in beide edities voorkomen, schetsen op vrijwel alle thema's een vergelijkbaar beeld als in de vorige editie. Er zijn ook verschillen:

- De rol en verantwoordelijkheden van de gemeente is **iets duidelijker** geworden.
- Voor de korte termijn is men iets minder negatief over de mogelijkheid iedereen van sociaal en financieel onheil te behoeden dan in de vorige editie.

In de vorige editie hadden de open vragen over knelpunten en behoeften betrekking op de korte termijn, terwijl in de huidige editie werd gevraagd naar de knelpunten en behoeften in relatie tot de stap naar middellange-termijnbeleid.

Toch komen in de antwoorden op de **open vragen** veel dezelfde aspecten aan bod. Wat opvalt in de antwoorden in Mei 2023:

- Nadruk op het gebrek aan nationale **regie** en aan nationale **richting** en **doelen**; beide vormen direct of indirect een knelpunt voor de stap naar middellange termijn aanpak en doelen.
- Diverse knelpunten die in November 2022 werden aangemerkt als 'op korte termijn aan te pakken' zijn nog niet opgelost.

Reflectie: nationale regie, structuur, en ondersteuning

Nationaal beleid voor energiearmoede raakt aan armoedebestrijding, volkshuisvesting, en de energietransitie. Op elk van deze thema's bestaan nationale middellange termijn doelen en visies, met bijbehorende programma's en budgetten. Maar voor energiearmoede zijn die er nog niet: het onderwerp heeft nog **geen institutioneel thuis** en er is **geen duidelijk verhaal**.

Uit de enquête blijkt dat gemeenten baat zouden hebben bij meer **visie en vooruitzicht** vanuit de nationale overheid: er wordt breed kritiek geuit op het 'ad hoc'-karakter van beleid en het gebrek aan voldoende en continue middelen

Uit de enquête blijkt dat er behoefte is aan landelijke **regie op een drietal onderwerpen**:

- Langere termijn beleidsrichting en de voorspelbaarheid van budgetten.
- Afstemmen van regelingen uit afzonderlijke domeinen en ministeries (bijv. rondom privacy, staatssteun, en natuurwetgeving)
- Uitwisseling van kennis en ervaring, verspreiden van sjablonen en voorbeelden.

Landelijke regie zou gemeenten beter in staat stellen op korte termijn effectief te zijn, en om een goede aansluiting te maken met een middellange-termijn aanpak van energiearmoede.

Reflectie: voorrang voor energiearme huishoudens

In het afgelopen jaar heeft de overheid de toename van energiearmoede grotendeels weten te dempen door besparingsondersteuning en tegemoetkoming in energiekosten. Er is begonnen met het versnellen van woningverbetering, maar dat kost tijd.

Het nationaal isolatieprogramma heeft als doel om 2.5 mln woningen te isoleren tot en met 2030, maar het wordt aan gemeenten, woningcorporaties, en huiseigenaren overgelaten om te bepalen wie eerst aan bod komt bij grootschalige woningrenovatie. Deze volgorde is uiteraard van grote invloed op de aanpak van energiearmoede.

Uit de enquête blijkt dat de meeste respondenten vinden dat bij woningverbetering **energiearme huishoudens voorrang** zouden moeten krijgen. In veel gemeenten gebeurt dit al of is men het van plan.

Hoewel de meerderheid van de ondervraagden vindt dat gemeenten niet door de Rijksoverheid verplicht moeten worden voorrang te geven, kan nationale regie en coördinatie wel bijdragen aan **betere afspraken** met woningcorporaties, private verhuurders, en eigenaar-bewoners over de volgorde van woningverbetering.

1. BZK (2022) Nationaal Isolatieprogramma, p11 en verder [\[link\]](#)

Colofon

- **Publicatie:** TNO 2023 M10957
- **Datum:** Mei 2023
- **Project:** Landelijk Onderzoeksprogramma Energiearmoede (060.52803)
- Dit onderzoek maakt deel uit van het meerjarig Landelijk Onderzoeksprogramma Energiearmoede dat wordt uitgevoerd door TNO in samenwerking met de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), en Economische Zaken en Klimaat (EZK), de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland, RVO, VNG en het CBS.
- **Auteurs:** Xander van Tilburg, Caroline van Ooij, en Koen Straver
- **Contact:** xander.vantilburg@tno.nl

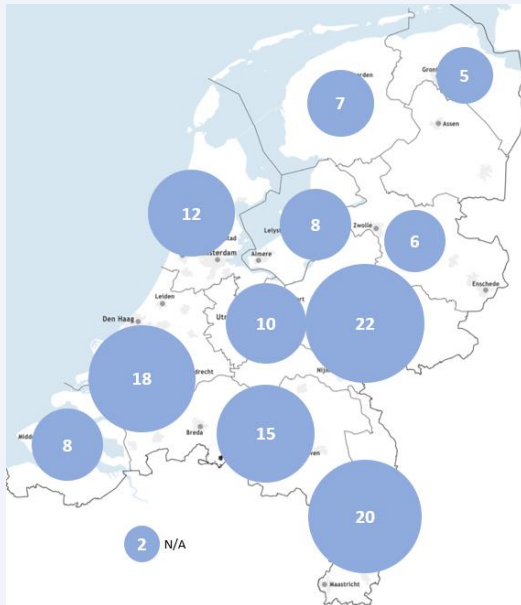
Onderzoeksmethode

- In April 2023 hebben we beleidsmedewerkers uit alle Nederlandse gemeenten gevraagd een vragenlijst in te vullen over energiearmoede. Hiervoor hebben we onze contactenlijst uit de eerste editie van de enquête (uit November 2022) gebruikt, aangevuld met onze contacten uit eerdere samenwerkingen met gemeenten en provincies op dit thema. We hebben circa 400 mensen benaderd; 133 mensen hebben de enquête ingevuld.
- De online enquête bestond uit vijf blokken meerkeuzevragen en een tweetal open vragen, allemaal over de aanpak van energiearmoede. We vroegen deelnemers aan de enquête naar hun persoonlijke mening en oordeel, vanuit hun professionele expertise. De resultaten geven dus niet de officiële standpunten van de gemeenten weer, maar geven wel een goed beeld van wat er speelt en waar men zich (geen) zorgen over maakt. De resultaten zijn geanonimiseerd en niet te herleiden naar individuele respondenten.
- Om tot de resultaten van de meerkeuzevragen te komen hebben we de antwoorden van alle respondenten geordend en samengevat. Alle antwoorden zijn even zwaar meegeteld ongeacht de grootte van de gemeente of het aantal respondenten per gemeente (in 23 gemeenten hebben twee respondenten de vragenlijst ingevuld en slechts in twee gevallen hebben meer dan twee deelnemers uit dezelfde gemeente deelgenomen aan de enquête).
- Voor de analyse van de knelpunten en ondersteuningsbehoeften in de open vragen hebben we dezelfde categorieën gebruikt als in de eerste editie van het rapport uit November 2022. Antwoorden op de open vragen beslaan 22 pagina's en zijn hier samengevat weergegeven.

Onderzoeksdata

Mei 2023

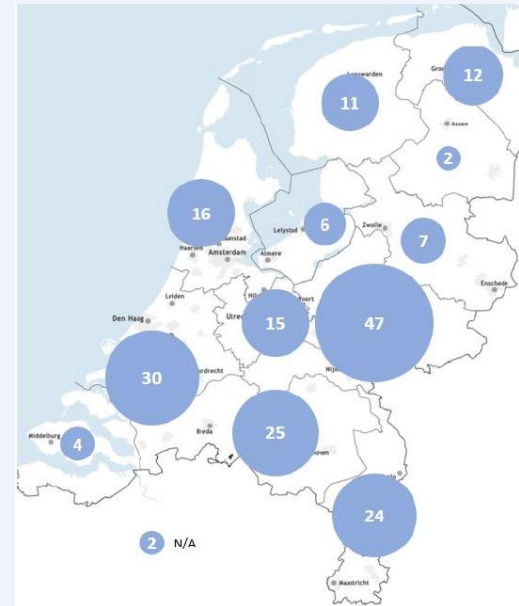
- 133 respondenten uit 105 gemeenten
 - 59 energie- en duurzaamheid, 29 sociaal domein, 1 volkshuisvesting, 44 meerdere thema's
 - 19 respondenten uit 15 grotere gemeenten (G44)
 - 37 respondenten uit de 100 kleinste gemeenten

80% van de gemeenten in de Mei 2023 editie waren ook vertegenwoordigd in de Nov 2022 editie (i.e. 84 van de 105).

Nov 2022

- 201 respondenten uit 149 gemeenten
 - 97 energie- en duurzaamheid, 40 sociaal domein, 4 volkshuisvesting, 79 meerdere thema's
 - 28 respondenten uit 24 grotere gemeenten (G44)
 - 35 respondenten uit de 100 kleinste gemeenten

Selectie steunmaatregelen Rijksoverheid

2021

- SPUK: 150 mln. euro voor gemeenten om energiearme huishoudens te helpen.

2022

- Verlaging energiebelasting op elektriciteit voor huishoudens en bedrijven.
- Teruggave energiebelasting van €560 naar €785.
- SPUK: additionele 150 mln. euro voor gemeenten om energiearme huishoudens te ondersteunen.
- Verhoging energietoeslag voor uitkeringsgerechtigden en mensen die 120% sociaal minimum verdienen, van €200 naar €800 en vervolgens naar €1300. Deze verhoogde toeslag wordt in 2023 opnieuw uitgekeerd. Gemeenten kunnen al in 2022 €500 van de energietoeslag voor 2023 uitkeren.
- Energie BTW verlaging van 21% naar 9% (aardgas, elektriciteit en stadsverwarming).
- Verhoging minimum loon en daaraan gekoppelde uitkeringen met 10%.
- Prijsplafond: huishoudens met een gemiddeld verbruik betalen de gemiddelde energieprijzen van januari 2022. Gaat in vanaf januari 2023. 40 cent/KWh en €1.45 m³ gas. Kosten gelden voor gebruik van 2900 kilowatt uur en 1200 m³ gas.

- Uitkering van 190 euro energietoeslag voor alle huishoudens met een stroomaansluiting in november en december 2022.
- Uitbreiding van de voorwaarden van het Nationaal Warmtefonds: woningeigenaren met een laag inkomen lenen tegen 0% rente voor energiebesparende maatregelen.

2023 (stand April 2023)

- €200 mln. voor het tegengaan van energiearmoede door de inzet van energiefixers.
- €306 mln. voor de isolatie van ruim 200.000 woningen. Gemeenten kunnen tussen 1 maart en 31 mei 2023 een voorstel indienen voor de eerste tranche van de specifieke uitkering.
- Rijksbijdrage aan het private initiatief “Tijdelijk Noodfonds Energie”
- Sinds 25 april 2023 kunnen huishoudens met blokverwarming compensatie voor hun energierekening aanvragen. De hoogte van de compensatie hangt af van of mensen een gedeelde aansluiting hebben voor alleen warmte of elektriciteit, of voor beide.

Selectie recente kamerbrieven (1)

- 20221107 **Beantwoording vragen over tijdelijk prijsplafond**; EZK [\[link\]](#); “De vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat heeft naar aanleiding van beide stukken circa 200 vragen ingediend ...Door uw Kamer is daarbij verzocht om beide sets aan vragen tegelijkertijd te beantwoorden.”
- 20221107 **Ondersteuning doe-het-zelfmaatregelen**; BZK [\[link\]](#) “snelste en beste manier om deze ondersteuning vorm te geven is in mijn ogen via de lokale aanpak van het Nationaal isolatieprogramma van gemeenten... Ik ben daarom voornemens om in de vormgeving van de ondersteuning van doe-het-zelvers extra aandacht te besteden aan de bovengenoemde aspecten: effectiviteit, gezondheid en rechtmatigheid”
- 20221121 **Vaste energiecontracten in de consumentenmarkt**; EZK [\[link\]](#) Ik wil borgen dat iedereen weer een bewuste keuze kan maken tussen een energiecontract met een variabele prijs en een energiecontract met een vast tarief, dat meer zekerheid biedt...Daarnaast wil ik via de wet regelen dat er meer vaste energiecontracten aangeboden gaan worden door energieleveranciers.
- 20221128 **Tijdelijk noodfonds energie**; SZW [\[link\]](#) “Ik ben voornemens, onder voorwaarden, het door energieleveranciers en maatschappelijke organisaties geïnitieerde private, maar van hen onafhankelijke opgericht tijdelijke Noodfonds Energie, eenmalig en tot uiterlijk 1 april 2023, te ondersteunen...Het pakket aan maatregelen zal veel huishoudens deze winter zekerheid bieden. Het aantal huishoudens dat in de knel dreigt te komen, zal hierdoor naar verwachting beperkt kunnen worden. Ondanks deze maatregelen zullen er echter huishoudens zijn die niet in staat zijn de (volledige) energienota te betalen.”
- 20221222 **Gezamenlijke afspraken van verhuurders, gemeenten en het Rijk over maatwerk bij het voorkomen van huisuitzettingen tijdens de energie- en inflatiecrisis**; BZK [\[link\]](#). “Met deze afspraken hebben de partijen de intentie uitgesproken om huisuitzettingen door betaalachterstanden als gevolg van de energiecrisis en hoge inflatie, zoveel mogelijk te voorkomen”
- 20221223 **Versnelling verduurzaming gebouwen in beheer van Verenigingen van Eigenaars (VvE's)**; BZK; [\[link\]](#)
- 20230127 **Aanbieding monitor energiearmoede in Nederland**; EZK/SZW [\[link\]](#) “Hierbij bieden wij u ... de eerste Monitor Energiearmoede in Nederland aan.”
- 20230207 **Lancering tijdelijk noodfonds energie**; SZW [\[link\]](#) “het Tijdelijk Noodfonds Energie is het private initiatief van energieleveranciers en maatschappelijke organisaties en heeft als doel het financieel ondersteunen van deze huishoudens in Europees Nederland”

Selectie recente kamerbrieven (2)

- 20230214 **Cijfers TNO-rapport ‘Energiearmoede in Nederland 2022’**; SZW [\[link\]](#) “Het Noodfonds Energie heeft tot doel te voorkomen dat problematische schulden ontstaan... Het Tijdelijk Noodfonds Energie heb ik gevraagd of het mogelijk is binnenkort met een eerste inzicht te komen over de uitputting van het fonds, ook met het oog op de eventuele werving van meer private middelen”
- 20230222 **Verkenning instrumenten voor gerichte compensatie huishoudens kwetsbaar voor hoge energieprijzen na 2023**; meerdere ministeries [\[link\]](#) “In deze brief heeft is aangegeven welke maatregelen het kabinet verkent om huishoudens die kwetsbaar zijn voor de gevolgen van hoge energieprijzen de komende jaren gericht te ondersteunen tijdens de afbouw van de generieke maatregelen”
- 20230317 **Versnelling aanpak energiearmoede gebouwde omgeving**; BZK [\[link\]](#); “Vooruitlopend op de voorjaarsbesluitvorming stelt het kabinet 300 miljoen euro beschikbaar in 2023 voor de lokale isolatie aanpak van gemeenten in de kwetsbare koop en voor de opschaling van energiefixers en energiefixteams...Ik ga daarbij in op • Energiearmoede gebouwde omgeving • Nationaal Warmtefonds • Gebouwgebonden financiering • Nationaal isolatieprogramma: lokale aanpak • Isolatiecoalitie • Verbeterjehuis.nl • De evaluatie van het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) • De start van het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW) • Energieloketten • Versnellingsagenda Verenigingen van Eigenaars”
- 20230428 **Uitkomsten verkenning instrumenten voor gerichte compensatie huishoudens kwetsbaar voor hoge energieprijzen na 2023**; meerdere ministeries [\[link\]](#) “....dat het niet mogelijk is om een energietoeslag [via de reguliere toeslagensystematiek] in te voeren per 2024. Op zijn vroegst is een nieuwe toeslag in te richten voor 2025, waarbij geen koppeling gelegd kan worden aan energieverbruik of het energielabel van de woning omdat deze gegevens nog niet structureel en uniform worden bijgehouden... Wel blijft het mogelijk om huishoudens tegemoet te komen via verhogingen van de zorg- en huurtoeslag...ook gekeken naar een door de gemeenten uit te keren energietoeslag...VNG heeft echter namens gemeenten aangegeven de energietoeslag in 2024 niet te willen of kunnen uitvoeren... Varianten van gerichte prijsplafonds, zoals via een koppeling aan inkomensgegevens, zijn niet uitvoerbaar per januari 2024 omdat het realiseren van nieuwe juridische kaders en het koppelen van de data zeer complex en privacygevoelig is...Indien de extreme situatie van hoge en volatiele energieprijzen zich opnieuw voordoet en het aanbod van vaste competitieve contracten verdwijnt, zijn generieke varianten op het huidige prijsplafond, bijvoorbeeld met lagere verbruiksgrenzen en/of hoger maximumtarief, een optie voor 2024”.